

DOI: <https://doi.org/10.56349/emblecat.223>

Vicissituds, circumstàncies i reflexions d'un professional. En torn al Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya

Francesc Quílez Corella

Cap del Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya

<https://orcid.org/0000-0001-8092-0680>

<https://www.museunacional.cat/es>

Des de fa més de 14 anys ocupo el lloc de Cap del Gabinet de Dibuixos i Gravats (GDG) del Museu Nacional d'Art de Catalunya. D'entrada, he de confessar que sempre m'ha produït una certa incomoditat parlar de mi mateix, perquè he considerat que fer un exercici d'aquestes característiques no deixa de ser una pràctica contra natura. Al cap i a la fi, a no ser que tinguis tendències autodestructives o siguis masoquista, qui és aquell que s'atreveix a parlar malament d'un mateix. D'acord, em podeu dir que es pot exercitar el narcisisme, recuperant el sentit etimològic del terme, amb la voluntat de descriure el reflex que projecta el mirall, sense accentuar les virtuts, ni dissimular els defectes, distanciant-te del subjectivisme. De tota manera, malgrat aquest intent, objectivar la subjectivitat és una contradicció en si mateixa, sobretot quan ets tu mateix art i part.

Fig.1. Compactes de la reserva del Gabinet de Dibuixos i Gravats. Foto MNAC.

Tanmateix, malgrat l'intent d'actuar amb ponderació, és difícil trobar l'equilibri entre la necessitat de reivindicar la professió i la dimensió social que l'acompanya. En termes objectius, el primer aspecte consistiria en defensar els interessos del sector o en efectuar una diagnosi sobre els principals problemes que l'afecten, entre els quals podem esmentar una casuística molt gran i variada. Per començar, un dels més preocupants és el que afecta a la precarietat i l'estabilització laboral, però, sincerament crec que un dels més perjudicials i que més trastorns ha provocat ha estat el fenomen de l'intrusisme professional. Al meu parer, aquest darrer és un dels factors que més ha contribuït a la banalització de la nostra professió, atès que, a diferència d'altres ocupacions, tothom s'ha atrevit a ficar-hi cullerada, a considerar-se, malgrat la manca de formació i experiència, capaç de fer de l'intrusisme i la manca de respecte professional una activitat en ella mateixa.

No voldria, però, que de les meves paraules es pogués transmetre una sensació de ressentiment o un fatalisme catastrofista que negués l'evidència que, malgrat les dificultats, la situació dels professionals ha millorat, si la comparem amb èpoques anteriors i que hem de ser optimistes perquè tenim molt marge de millora. Per començar, un dels aspectes a millorar seria el de la definició de quines característiques ha de reunir el perfil professional d'un conservador. Més enllà de les declaracions teòriques i solemnes, de les quals jo mateix he estat testimoni, al llarg de la meua vida professional, i que han consistit en posar èmfasi en la tasca tant important que els conservadors desenvolupen en les institucions patrimonials, el cert és que la dinàmica del dia a dia ha desmentit aquests pronunciaments i més aviat, la figura del conservador de museus ha esdevingut una *rara avis*; una mena de moble vell, luxós, ostentós, però que ningú sap que fer amb ell, ni a on desar-lo, ni, sobretot, saber perquè serveix. En un entorn utilitarista, ha esdevingut una persona, a vegades molesta, massa rondinaire i que ha estat contemplat com un destorb, un obstacle per modernitzar les estructures i el funcionament d'un museu. És evident que nosaltres mateixos, amb la nostra actitud superba i altiva, molt sovint, hem estat víctimes de la nostra pròpia mala imatge i amb aquesta aura, amb la qual ens hem investit, hem creat els nostres propis anticossos i hem estat percebuts com elements hostils a la pròpia institució.

A l'altra costat de la balança, també cal dir que, en termes generals, hem patit la incomprensió d'uns gestors culturals poc receptius a sentir el pronunciament de les veus discordants i a incentivar l'exercici de l'autocrítica; massa preocupats pels rèdits immediats i per presentar un balanç de resultats a curt termini, fruit d'aplicar uns criteris economicistes més propis de la lògica del mercat capitalista que no pas de les dinàmiques culturals. Aquesta absència de previsió ha determinat que el paper dels responsables de les col·leccions s'hagi difuminat i que ens haguem tornat cada cop més invisibles, perquè

no se'ns ha sabut integrar, ni aprofitar el nostre coneixement o l'experiència acumulada per implementar dinàmiques proactives. A tot això cal afegir la indefinició de quines són les funcions i les tasques. En definitiva, una situació ambigua que ha propiciat que cadascuna de les direccions museístiques hagi interpretat el paper dels conservadors com més li convenia. Els prejudicis existents han ajudat a estigmatitzar la nostra activitat, al considerar-nos com a persones díscles, sense valorar la importància que per a la dinamització cultural té el sentit de rebel·lia i d'inconformisme que caracteritza a les persones amb sentit crític. Lluny de veure-ho com un element positiu, les institucions han tendit a anestesiar aquest component afavorint les polítiques de marginació, en contraposició a potenciar les d'integració.

Aquest tipus d'actuacions han accentuat el descrèdit social que hem patit les persones que hem consagrat la nostra vida laboral a professions vinculades amb la història de l'art. D'entrada, també és cert que l'actitud de determinats col·legues, lluny d'afavorir la dignificació professional, el que ha fet ha estat perjudicar-la. Sobretot, perquè, en alguns casos, han tingut comportaments arrogants, elitistes i amb tendència a alimentar l'ego amb una sobredosi de vanitat i autocomplaença que ha generat anticossos socials i una resposta preventiva que ha contribuït a crear un aura de distanciament amb col·lectius amb interès i ganes d'acostar-se al fenomen de l'art. En aquest sentit, hem de fer autocrítica i reconèixer que ens hem equivocat, adoptant una posició defensiva, atrinxerant-nos en les nostres torres de marfil i renunciant al paper de mediadors que hauria afavorit la creació de ponts entre el nostre sector i el gran públic. En un paraula: a vegades, hem estat antipàtics, potser com una resposta instintiva d'autodefensa, de malfiança destinada a protegir-nos de les agressions externes, de les arbitrarietats i les ingerències polítiques i no hem estat capaços de practicar el poder de la seducció i la pedagogia.

En un altre ordre de coses, tots aquells que, com en el meu cas, hem treballat al sector públic, hem observat com l'increment pressupostari no sempre ha anat acompanyat de decisions patrimonials assenyades i fetes amb criteri i respecte per la nostra capacitat professional. Malauradament, poques vegades els dirigents polítics han confiat en la nostra experiència i han estat molt limitades les ocasions en les quals se'ns ha demanat opinió en els aspectes vinculats amb el nostre àmbit competencial. En termes generals, aquesta dinàmica ha accentuat una tendència a la melancolia, fruit d'un tipus de treball molt individual i sense gaire interacció amb altres col·lectius.

En qualsevol cas, les anteriors reflexions, amarades d'un bri d'escepticisme i un pessimisme metafísic, no poden sepultar la fortuna que –malgrat les anteriors consideracions– he tingut de poder gaudir d'una vida professional enriquidora i que m'ha permès tenir contacte directe amb un dels elements més motivadors: l'obra d'art. Puc afirmar, sens dubte, que

em sento un privilegiat per poder formar part d'un ecosistema particular, del qual poca gent, tant o més preparada, malauradament, n'ha format part. Com a responsable de la millor col·lecció d'obra sobre paper de Catalunya i una de les més importants de tot l'Estat espanyol, en el Gabinet de Dibuixos i Gravats (GDG) he viscut experiències molt satisfactòries que m'han ajudat a créixer tant professionalment com humanament. Des d'aquesta perspectiva, seria ingrata sinó reconeguéssim el deute de gratitud que tinc amb una institució que m'ha acompanyat al llarg de la meua vida i a la que m'he sentit imbricada sentimentalment, perquè també l'he sentida com a pròpia, encara que la meua aportació hagi resultat modesta. Precisament, la meua estada al GDG també m'ha fet incrementar el meu compromís cívic i m'ha ajudat a donar-li un sentit més especial al meu pas, al cap i a la fi transitori, per un lloc que a més de tenir una dimensió patrimonial també ha adquirit un valor afegit, el de formar part de les meves relacions afectives.

Tanmateix, permeteu-me fer un excurs, que no voldria que fos interpretat com un exercici de pedanteria; el que voldria subratllar és la necessitat que tenim tots aquells que treballem a l'administració pública d'evitar la temptació d'apropiar-nos dels béns patrimonials que custodiem. En una paraula: hem d'evitar sentir-nos propietaris d'un espai que habitem temporalment. Al capdavall, formem part d'una cadena invisible de professionals que, a vegades, han desenvolupat el seu ofici amb menys recursos i més dificultats que les que hem trobat molts de nosaltres i, malgrat tot, sempre van ser capaços de mantenir un comportament exemplar, sense caure en el derrotisme, ni en l'abús de poder. Com esclavons d'aquest procés dinàmic, en el qual les úniques que perduren són les institucions i les persones sempre hem d'assumir la nostra condició efímera, he volgut interioritzar el missatge que tot el que es pugui fer ha de tenir un sentit social i ha de tenir un retorn que ens ajudi a entendre que la nostra funció, mentre ocupem el nostre lloc de responsabilitat, és la de complir, gairebé com si es tractés de materialitzar l'imperatiu categòric de Kant, el mandat no escrit que ens vincula a la nostra societat de la qual en formem part i a la qual, malgrat pugui semblar massa prosaic, estem obligats a retre comptes i rescabalar la confiança social.

De fet, en aquesta direcció, i en l'àmbit de les meves competències i funcions, he intentat impulsar polítiques patrimonials destinades a trencar la barrera de la invisibilitat d'unes obres que, per les seves característiques físiques, al haver estat realitzades sobre un suport de paper, presenten una gran limitació, atès que no poden ser exposades permanentment. És aquest un impediment que dificulta un dels objectius prioritaris de la nostra feina: el de la seva difusió. En aquest context advers, he intentat equilibrar la necessitat de difondre el fons que conserva el GDG amb l'obligació que tenim d'evitar els riscos que podien patir les obres per un excés de sobreexposició als factors ambientals i, sobretot,

lumínics. Buscar aquest equilibri exigeix una gestió cauta basada en el principi de la sostenibilitat d'un conjunt estructuralment fràgil. Afortunadament, en els darrers anys, els conservadors, especialitzats en produccions gràfiques, un col·lectiu professional del qual en formo part, hem acabat assumint que la millor aportació que podem realitzar és preservar i, si pot ser, incrementar el patrimoni que ens van llegar les generacions que ens van precedir.

Fig. 2. Caixes de conservació amb obres de la col·lecció del Gabinet de Dibuixos i Gravats.
Foto MNAC.

Sens dubte, aquest ha estat el principal canvi revolucionari que s'ha produït entre els responsables de gestionar grans col·leccions públiques d'obra sobre paper. A diferència d'etapes anteriors, en les quals, per desconeixement o negligència, va ser força habitual saltar-se les prescripcions del temps de durada de l'exposició de les obres a la llum, en els darrers anys aquest ha estat un principi que ha guiat la meua actuació i que palesa l'aparició d'una major sensibilitat i una conscienciació, si el que volem és evitar la desaparició, a mig termini, d'una forma d'expressió creativa que ha format part de la història cultural catalana. Amb l'objectiu de mitigar aquests efectes tant nocius per a la vida del paper, que inclouen l'exposició, però, també la manipulació, he intentat, amb la complicitat dels equips directius del Museu Nacional i la implicació directa dels meus companys del Gabinet, implementar campanyes de digitalització dels fons, perquè he pensat que era la millor forma de trobar una solució conciliadora.

Evidentment, la política no pot anar només en una direcció, perquè esdevindria una eina reactiva, però no activa. Per esdevenir actius cal ser propositius i desplegar aquelles actuacions que ens permetin conciliar ambdós factors: preservació i difusió. En un món que viu sotmès a un canvi permanent, no podem restar quiets i convertir-nos en víctimes de la pròpia paràlisi, perquè cal desplegar aquelles propostes que contribueixin a donar visibilitat i posar a l'abast dels públics el patrimoni que custodiem i fer-ho amb diligència, professionalitat i cercant fórmules imaginatives. Com a prova de fins a quin punt aquesta opció és viable, sempre i quan existeixi interès i alineació institucional, puc esmentar les dues campanyes de digitalització que hem realitzat al GDG, en els darrers anys. D'una banda, vam començar per prioritzar la col·lecció d'obra gràfica de Marià Fortuny (1838-1874), formada per un conjunt de gairebé 3000 obres, entre dibuixos i gravats, i que es va poder realitzar perquè va comptar amb la complicitat, tant de la direcció del Museu, com de la de tots els equips del Museu Nacional i, finalment, la participació imprescindible de l'empresa Fundación Telefónica que va posar els seus recursos humans i tecnològics al servei d'aquest objectiu. No endebades, vam pensar que podria ser un bon inici que, per les seves característiques, al tractar-se de l'obra d'una de les figures més icòniques de la història de l'art català, podia resultar una proposta prou atractiva i què concitava els esforços de totes les parts implicades. Aquesta iniciativa ens va permetre posar en valor un dels fons patrimonials més interessats i importants de les col·leccions del GDG.

La segona de les actuacions va consistir en la digitalització de la col·lecció, de dibuixos i gravats antics, aplegada pel crític i escriptor modernista, Raimon Casellas (1855-1910). Formada per més de 4000 obres, com l'anterior, es va emmarcar en la mateixa dinàmica de sinèrgies col·laboratives. En tots dos casos, el procés va culminar satisfactòriament, perquè, un cop digitalitzades, les obres es van bolcar al web del Museu Nacional i han permès la seva consulta gràcies al recurs de les col·leccions online, amb el qual els visitants i usuaris del web –el públic virtual– tenen accés a les imatges i les fitxes tècniques dels fons.

Totes dues experiències han estat molt enriquidores, perquè també han provocat un efecte molt positiu que ha estat el de generar una dinàmica de retorn social, atès que molts dels visitants del web han realitzat aportacions desinteressades que han ajudat a esmenar errors, a documentar les obres, de forma més acurada i precisa, i a identificar alguns dels indrets representats pels artistes o fins i tot a desvetllar el nom de l'autoria d'algunes obres que restaven en l'anonimat. En els darrers anys, aquest flux d'intercanvi s'ha intensificat i ha estat molt beneficiós per a la història tant d'aquestes dues col·leccions, com per a la resta. Sens dubte aquest efecte multiplicador ha estat un valor afegit molt gratificant que justifica la necessitat de perseverar en aquesta línia d'actuació. De fet, la irrupció i creixement dels recursos digitals, més enllà de la seva importància tecnològica, també

constitueix una eina essencial per difondre les col·leccions en un sentit molt més obert i universal, atès que els nous mitjans obren les portes d'un món cada cop més globalitzat, ens connecten amb un entorn amatent i ajuden a fer realitat el principi de transversalitat, com un indicador que ha de guiar l'actuació dels grans equipaments patrimonials.

D'altra banda, l'inici d'aquesta dinàmica de treball ha derivat en una inèrcia, convertida en metodologia, que ha presidit la línia estratègica del GDG. Sense anar més lluny, les peticions d'obres, seleccionades per formar part d'exposicions temporals, ja sigui per satisfer les necessitats internes o externes, o atendre les consultes que han fet els usuaris –virtuals o presencials- han estat aprofitades per revisar les fitxes tècniques de les composicions i, un cop revisades, les hem penjat al web perquè els visitants del mateix les puguin consultar. A mesura que el web ha anat augmentat el nombre d'obres que es podien consultar, han estat molts els especialistes que han volgut fer visites presencials per poder veure la part del fons que els podia interessar, amb l'objectiu de tirar endavant les seves recerques i investigacions. Malgrat les evidents molèsties que ha pogut representar, com, per exemple, una major càrrega de treball sobre tot l'equip del Gabinet, pel que fa a la manipulació i atenció als consultors, també és cert que aquesta tasca s'ha vist àmpliament recompensada per un procés d'interacció amb els especialistes que han ajudat a omplir alguns buits documentals existents i que en el cas del dibuix antic ha permès realitzar noves atribucions. El contacte tant amb els investigadors, com amb els familiars dels artistes o col·lectius socials, de diferents tipologies, ha estat una de les majors gratificacions, atès que ens ha permès satisfer l'objectiu de donar resposta a una ciutadania que ja no es limita a jugar el rol del receptor passiu, sinó que també fa aportacions al coneixement científic i històric de les peces que integren el fons.

Es tracta d'un canvi de paradigma molt important, perquè ajuda a entendre quina és la diferència entre les funcions que desenvolupa un tècnic d'un museu –un conservador- i les que corresponen a un investigador universitari. En tots dos casos, la recerca forma part de la nostra activitat, però en el cas del primer hauria de ser un recurs per incentivar la relació amb grups socials diversos i per sensibilitzar-los sobre l'interès, la importància del patrimoni públic i perquè trenquin la barrera psicològica que ha actuat com un impediment per acostar-se a les obres del Museu. En qualsevol cas, al llarg dels meus anys de dedicació sempre he convertit la recerca –els resultats de la qual he pogut presentar en publicacions científiques, en conferències, a través de la participació en seminaris, simposis, jornades científiques, o com a comissari, responsable científic d'una exposició- en un dels principis motors, perquè sempre resulta satisfactori aprofundir en el coneixement, ni que sigui per desvetllar les incògnites, acceptar els reptes professionals o respondre a la mera curiositat. Penso que la investigació és un dels trets diferencials que acredita la nostra preparació,

una especialització ben entesa, i que també atorga un plus de credibilitat, un valor afegit, a la feina que realitzem. Dit això, però, penso que el desenvolupament d'aquesta tasca investigadora només assolirà un veritable sentit si va acompanyat d'una finalitat social.

També és cert que l'absència, a nivell institucional, de línies de recerca programàtiques, que vagin més enllà de l'horitzó del curt termini, fa que l'activitat investigadora es transformi en una quimera i esdevingui el resultat de una suma heterogènia d'aportacions individuals entre les quals no existeix un fil conductor que les cohesioni, ordeni i les vehiculi en una determinada direcció. A aquesta absència d'un paraigües institucional que aixoplugui els esforços disgregats, cal sumar la inexistència d'algun incentiu curricular que ajudi a promoure els treballs d'investigació i a inserir-los en una dinàmica general que fomenti la iniciativa i el talent. Es pot afirmar que són comptats els museus que tenen un programa de recerca articulat i coherent que s'integri en un sistema més ampli del qual puguin formar part investigadors procedents d'altres camps professionals i amb els quals es puguin establir fórmules i sinèrgies de col·laboració, amb la finalitat de crear equips multidisciplinars. Precisament, un dels aspectes més estimulants de la meua feina és la possibilitat de poder establir relacions professionals amb altres col·legues amb els quals es poden compartir interessos i debatre la recerca de solucions a problemes similars. De la mateixa manera, la necessitat d'adaptar-se als nous desafiaments exigeix una actitud receptiva a la millora, al reciclatge i a la formació permanent. La possibilitat de fer estades formatives en altres institucions, com una inversió intangible, però, que, tanmateix, reverteix en benefici de l'eficiència de la institució, podria ser un element molt favorable a l'assoliment d'aquest objectiu. Malauradament, aquestes inversions en el capital humà, en la capacitació i millora dels seus professionals, no han format part de l'estratègia dels museus, massa condicionats per la pressió i per l'obtenció de rèdits socials, polítics i econòmics immediats.

És evident que, en una col·lecció de la grandària de la del Gabinet de Dibuixos i Gravats, integrada per un nombre superior a les 100.000 obres, entre dibuixos, gravats, cartells i ex-libris, són molts els dèficits estructurals que persisteixen i la voluntat, per ella mateixa, tampoc no serveix per solucionar, en un curt termini de temps, problemes estructurals que fa molt temps que s'arrosseguen i que en alguns casos han esdevingut crònics. Seria un il·lús si afirmés que els dos exemples que he esmentat anteriorment han representat un abans i un després per a la història del Gabinet. Ara bé, sí que han constituït un important impuls per revertir la tendència dominant i posar unes bases més sòlides que ens encaminen en la bona direcció.

Un aspecte complementari a l'anterior és la necessitat de desenvolupar una política d'exposicions temporals que posi en valor el potencial d'unes col·leccions que, malgrat les

seves limitacions i condicionants històrics, són fonamentals per entendre la complexitat d'un equipament com el del Museu Nacional caracteritzat per la seva naturalesa enciclopèdica. Des d'aquest punt de vista, afavorir la realització de mostres en les quals el pes del relat descansi sobre la importància que en la història de l'art català va tenir l'obra sobre paper és un argument prou convincent. Al capdavall, el treball sobre aquest tipus de suport va esdevenir un recurs instrumental, funcional i, fins i tot, una finalitat per se que permet valorar la importància de disciplines, com el dibuix, el gravat i el cartell, i com aquestes complementen i donen un sentit de totalitat a les col·leccions del Museu. Una de les feines cabdals del cap del Gabinet de Dibuixos i Gravats és la de persuadir a la direcció del Museu, a vegades amb menys fortuna del que m'agradaria i desitjaria, que és fonamental disposar d'un programa d'exposicions temporals que s'integri en el programa públic del museu, que ajudi a reforçar els objectius de la institució, que sigui vist com una aportació en positiu i mai com un pretext per engrandir la vanitat del comissari.

Fig. 3. Reixes de la reserva, amb obres de la col·lecció del Gabinet de Dibuixos i Gravats. Foto MNAC.

En aquests anys d'activitat, entre d'altres projectes, hem pogut realitzar algunes mostres temporals que han permès donar visibilitat a un fons molt desconegut i incorporar a l'horitzó de l'imaginari visual català obres d'artistes que formen part de la col·lecció i que, per desconegudes, havien estat ignorades. És el cas de les exposicions que han

permès acostar al gran públic les produccions, entre d'altres, d'autors com Francesc Tramulles, Eugenio Lucas Velázquez, Marià Fortuny, amb una mostra itinerant que es va inaugurar al Palau de Carles V de l'Alhambra, es va poder veure a Sevilla i Saragossa i que va reunir una part important de les produccions que el reusenc va fer a Granada i a Sevilla; Ramon Casas i la bohèmia; els dibuixos preparatoris per als gravats que van il·lustrar el llibre del *Viatge a Espanya* d'Alexandre de Laborde, i una selecció del fons de cartells modernistes que van reunir Lluís Plandiura i Alexandre de Riquer i que avui pertanyen al fons del GDG.

En aquesta línia d'actuació estratègica, una aportació recent, va ser la realització, l'any 2022, de la mostra *El batec de la natura* que, sense pretendre rivalitzar amb la principal aposta expositiva del museu, una exposició sobre l'obra de William Turner, va cobrir amb escreix les expectatives generades i va esdevenir un complement expositiu ideal. Agafant com a fil conductor la representació que de la natura van fer els artistes catalans del segle XIX, la mostra va permetre donar a conèixer la varietat d'uns fons, força desconeguts, pertanyents a la col·lecció de dibuixos del Gabinet de Dibuixos i Gravats i entre els quals el motiu de la descoberta de l'entorn natural va centrar els interessos d'un bon nombre d'autors que van copsar, en termes poètics, diversos aspectes de la relació que van mantenir amb el medi físic. De la mateixa manera, l'exhibició va servir com a pretext per reflexionar sobre la problemàtica del canvi climàtic i la sostenibilitat d'uns ecosistemes molt fràgils i en risc permanent de desaparició.

Sens dubte va ser una fórmula que va permetre donar un enfoc nou a una de les principals preocupacions socials, la de l'impacte de l'activitat humana en el procés de devastació del planeta. En realitat, va contribuir a activar els sensors sobre el problema de l'alerta climàtica i actualitzar, en clau contemporània, un gènere, el del paisatge, que al llarg del segle XIX va ser molt conreat i es va transformar en una de les aportacions més destacades de l'escola artística catalana. D'una forma, si es vol dir, molt més pràctica que teòrica, va ajudar a fer una lectura actualitzada d'un moment històric, el del segle XIX, en el qual els artistes catalans van sentir una predilecció per treballar a l'aire lliure i pel conreu del gènere de paisatge. La mostra també va incidir en la necessitat de replantejar alguns dels tòpics que han format part de la historiografia catalana, a l'hora de conceptualitzar una temàtica transformada en un signe de la identitat catalana, que s'ha envoltat d'un cert essencialisme metafísic i un excés de simbolisme patriòtic. No podem oblidar el fet que, a partir del darrer terç del segle XIX, la fisonomia física del territori va adoptar unes connotacions totèmiques, marcades per la presència de determinats accidents geogràfics (Montserrat, Montseny, Pirineus, etc.) que van generar un excés de sacralització i veneració sentimental de l'entorn.

Aquest és un bon exemple de les possibilitats d'adaptació al programa general d'exposicions del Museu Nacional que presenta una col·lecció, com la del GDG, molt versàtil i que, sense ser canònica, sí que ofereix una gran diversitat i riquesa, sempre i quan els objectius programàtics siguin clars i es faci servir la imaginació acompanyada de la intel·ligència. Per l'experiència que he anat acumulant al llarg dels anys, cada cop es posa més en evidència que els conservadors estem obligats a adaptar-nos al nostre temps i fer propostes expositives que siguin estimulants i atractives, que puguin desvetllar l'interès, no només dels especialistes, sinó de tot tipus de públics. Sense que aquestes, però, es transformin en focs d'encenalls que només busquin l'espectacle gratuït i caiguin en la banalització. Indubtablement, malgrat l'esforç i el repte d'exigència, és imprescindible mantenir el rigor necessari i no renunciar a aquells principis que formen part de la identitat de la nostra professió, sense derivar en exercicis destinats a satisfer la pròpia vanitat o en relats hermètics, incomprensibles i orientats a una minoria acadèmica.

De la mateixa manera, la bona difusió ha d'anar acompanyada d'una política activa de creixement i enriquiment de les col·leccions, de captació de nous ingressos que permetin abastar diferents objectius, que poden anar des d'omplir buits existents als fons, fins a promoure el contacte amb col·leccionistes, galeristes, amb la finalitat de crear sinèrgies de col·laboració que puguin contribuir a incrementar el nombre d'obres, tant en termes quantitius, com qualitius. Resulta evident que aquestes fites han d'estar inserides en un pla estratègic general del museu que marqui unes prioritats i unes línies d'actuació. Igualment, cal estar amatents als moviments del mercat, conèixer les col·leccions d'obra gràfica, mantenir una relació fluïda i còmplice amb tots els agents que poden ajudar a fer créixer la col·lecció i que també han de tenir un paper actiu en l'enfortiment del múscul de la mateixa. Malauradament, en aquests anys, ja fa més de 30 que porto treballant al Museu Nacional com a conservador, he pogut observar amb tristesa els limitats recursos econòmics disponibles per poder desplegar una política activa d'adquisicions que haurien contribuït a incrementar el nivell dels ingressos. Tanmateix, en la mesura de les meves possibilitats i sempre comptant amb la implicació de les diferents direccions del Museu, en els darrers anys els fons del GDG s'han enriquit amb l'ingrés d'obres importants, sobretot de dibuixos i cartells. Un dels factors que també ha ajudat a poder cobrir aquest objectiu ha estat la donació que han realitzat, de forma totalment desinteressada, ciutadans anònims que han valorat la conveniència que les obres sobre paper, algunes de les quals havien tingut cura de conservar durant molts anys, com un llegat que ha passat d'avis a pares i de pares a fills, acabessin formant part del principal centre patrimonial català d'obra sobre paper. A tots ells serveixi aquest assaig per traslladar-los el meu més profund reconeixement i una enorme gratitud per la seva generositat, digna d'elogi.

Finalment, voldria concloure el meu text fent una reflexió sobre com la naturalesa de la nostra professió ha condicionat molt el relat que s'ha sostingut tant en el passat, com en el present. En realitat, el fet que hagi cristal·litzat un model de conservador caracteritzat per practicar una tasca molt solitària ha esdevingut un dels principals mals endèmics de la nostra activitat. Per tant, per superar aquesta situació de soliloqui intel·lectual, del discurs del faroner, al que ens han abocat i al qual, amb la nostra actitud, nosaltres mateixos també hem ajudat a mantenir, crec que cal modificar el nostre comportament i cercar més el principi de la solidaritat entre nosaltres mateixos. Considero convenient la necessitat d'agrupar-nos, de construir ponts, lligams de col·laboració, amb l'objectiu de defensar els nostres legítims interessos, dignificar la professió i aconseguir el respecte de tots els agents que intervenen en la vida del patrimoni públic català. Encara que pugui semblar una utopia, potser ha arribat l'hora de crear una associació que, per començar, delimiti el perfil i les funcions que hauria de tenir un conservador de museu –estableixi l'estatut del conservador- i en segon lloc que contribueixi a legitimar el paper dels conservadors als museus i que la seva funció no estigui sotmesa als infortunis dels canvis polítics, ni a les arbitrietats dels gestors culturals.

No voldria ser pessimista, però molt em temo que aquesta reivindicació, com tantes altres, no superarà mai la fase de la declaració d'intencions i si m'apureu de principis, però, difícilment, algun dia arribarà a fer-se realitat, tant per falta de voluntat política, com per un conflicte d'egocentrismes. Tant debò m'equivoqui.

Fig. 4. Exposició “El batec de la natura”. Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2022. Foto MNAC.